

Beseda

... je znamenje, s katerim poimenujemo:

- prvine predmetnosti (npr. sraka)
- razmerja v predmetnosti (npr. za)
- svoje razmerje do predmetnosti ali do naslovnika (npr. izvrstne)

Z njo lahko tudi kažemo.

Ima dogovorjen pomen in tvarno stran. Pomen je lahko konkreten ali abstrakten. Lahko so enopomenke ali večpomenke.

Ločimo:

- predmetnopomenske besede (npr. sraka)
- slovnične besede (npr. za)
- naklonske besede (npr. najbrž)
- kazalne besede (npr. te)

Glede na tvarno stran besede ločimo:

- enakozvočnice (enaka tvarna stvar, ne poimenujejo podobne predmetnosti)
 - o enakoglasnice (izgovarjamo enako, pišemo drugače)
 - o enakopisnice (pišemo enako, izgovarjamo različno)
- blizuzvočnice (podobna tvarna stran (podobno zvenijo), različen pomen; npr. oglašanje, oglaševanje)

Pomenska razmerja:

Sopomenskost, protipomenskost, nadpomenskost, podpomenskost, besedna družina (isti koren), tematsko polje.

Slogovna vrednost:

- slogovno nezaznamovane besede (ne razodevajo sporočevalca)
- slogovno zaznamovane besede (razodevajo sporočevalca). Vrste:
 - o čustveno zaznamovane :
 - nalonjenost: ljubkovalnice, olupševalnice, otroške besede
 - nenaklonjenost: slabšalnice, zmerljivke, kletvice, prostaške besede
 - vznesenost
 - o nečutveno zaznamovane:
 - narečno in pokrajinsko pogovorno zaznamovane
 - slengovsko in žargonsko zaznamovane
 - praktičnosporazumevalno (npr. punca), uradovno (npr. reklamacija), strokovno (npr. šarenica) in publicistično (npr. zamujena priložnost) zaznamovane (razodevamo tudi družbeno vlogo)
 - časovno zaznamovane
 - neologizmi (npr. zabojnik, zgoščanka)
 - arhaizmi (npr. akotudi)

Izvor besed:

- domače (iz indoevropskega prajezika, praslovanščine, zgodnje slovenščine, nastajajo v novejšem času, izvirajo iz posnemanja naravnih zvokov)
- prevzete (prišle iz jezikov, s katerimi smo povezani kulturno ali zemljepisno):
 - o sposojenke (popolnoma prilagojene)

- o tujke (deloma prilagojene – ohranjen le zapis)
- o citatne besede/besedne zveze (neprilagojene)

Tvorjenost besed

- Koren je osnovni morfem s konkretnim pomenom, skupnim celi besedni družini.
- Obrazilo je morfem, ki ima stvarni pomen.
- Končnica je morfem, ki ima slovnični pomen.

Tvorjenke so besede z obrazilom, netvorjenke pa ga nimajo (imajo le koren in končnico).

Podstava je del tvorjenke, ki se je ohranil pri tvorjenju (npr. **drama**, **dramatik**, **dramski** ...)

Skladenjska podstava tvorjenke je pomensko precej splošna in slovnično zelo preprosta besedna zveza. Lahko je priredno ali podredno zložena. Jedro lahko opazujemo s pomenskega vidika (abstraktno/konkretno) ali z besednovrstnega vidika (samostalniška/pridevniška beseda, glagol, prislov).

Besedotvorni algoritem je postopek pretvarjanja skladenjskih podstav v nove besede:

- 1) Izhajamo iz skladenjske podstave.
- 2) Vzamemo tisto/tiste polnopomensko besedo, iz katere/katerih bomo delali novo besedo.
- 3) Te besede postavimo v izhodiščno obliko in ji odvzamemo slovnične lastnosti – dobimo besedotvorno podstavo bodoče tvorjenke.
- 4) Preostali del skladenjske podstave zamenjamo z obrazilom.
- 5) Dele bodoče tvorjenke pravilno razvrstimo.
- 6) Dele združimo in po potrebi spremenimo njihovo glasovno ali naglasno podobo.

Načini tvorjenja besed:

- Izpeljava (dodamo pripono, besedotvorna podstava je enodelna).
- Zlaganje (dodamo medpono, besedotvorna podstava je dvodelna).
- Sestavljanje (dodamo predpono, besedotvorna podstava je enodelna).
- Sklapljanje (mehanska združitev vseh delov, besedotvorna podstava je večdelna).
- Krnitev (odvzememo začetne, srednje ali končne glasove ali zloge).
- Sočasna krnitev in sklapanje (npr. OŠ)

!Vrste tvorjenk: sestavljanke, izpeljanka, sklop, zloženska

V tvorjenih besedah prepoznamo besedotvorno podstavo (enodelna ali večdelna) in obrazilo (pripona, predpona, medpona).